

„... új fény támadott”

Szent Ambrus úrveteli himnusza az egyházi év körforgásának rendje szerint több mint 1600 esztendeje újra meg újra meghirdeti az új Fény születését. Milánó éppen a himnuszéneklés bevezetésének évében alkalmazkodott más területek szokásához, hogy a téli napforduló táján ünnepelje a Megváltó születését, Ambrus szavával: „a mi új Napunk” fölkelését, s Zakariás próféciája szerint a „naptámadatot a sötétségben és a halál árnyékában ülőknek”.

Igen, a téli napforduló táján, az antik, pogány Sol Invictus — Legyőzhetetlen Nap ünnepén. Ezt a legteljesebb természetességgel mondjuk, nem mintha igazat adnánk egyes „vallástörténészeknek”, akik a jelenségnek szakmájukhoz illő tárgyilagos megállapítása helyett, még ma is, igencsak avítottan, vallásellenes érvt kovácsolnak a karácsony —úgymond— „pogány gyökereiből”. Szó sincs arról, hogy a karácsony, vagy még erősebb túlzással, a kereszténység egy hellénisztikus napisten-kultusból származnék.

Jézus születésének megünneplését az első három század krisztushívői nem is tartották szükségesnek. Később, nem lévén a születésnek hagyományozott időpontja, talán egy egyiptomi ünnepen, az időisten újjászületésének napján kezdték ünnepelni: vízkeresztkor. A keleti kereszténységben ma is méltón megült vízkereszt sokat őriz őskarácsony-jellegéből. E túlzottan gazdag, túl összetett ünnepből vált ki a Születés ünnepe, és nyerte el helyét a Nap fogyásának és növekvésének határmezsgyéjén. (Átellenben, a nyári napforduló után Keresztelő Szent János születése napját találjuk, hiszen ő maga mondta: „Annak növekednie kell, nekem pedig alább szállanom...”.) És természetesen az sem teljesen igaz, hogy pusztán a pogány ünnep ügyes vagy ravasz kiszorítására vezették volna be a karácsonyt. Ennek csak annyi eredménye lett volna, mint az elmúlt évtizedekben —vagy talán itt-ott ma is?— az újpogány fenyőfaünnep erőszakolásának: ez, bízunk, nem tudta eltakarni a Gyermekek alakját.

Nem, nem: éppen tág látóhatárú első cikkünk mutatja: a kereszténység nem irtotta ki, nem fojtotta el, hanem beteljesítette az ember legszebb várakozásait; kultuszába, saját „okos istentiszteletébe” (Róm 12,1) —ha kellett, extatikus vagy oktalan elemektől megtisztítva— fölemelte a régi, igen: pogány kultuszok legősibb rítusait, legkifejezőbb szimbólumait.

Ezidőtájt a zsidók a makkabeusok győzelme utáni szentélyavatásra emlékeznek a hanukagyertyák meggyújtásával. (Kissé hasonló ehhez az ádventi koszorú újkori szokása, amely nem liturgikus, de hasznos szimbólum.) Miért is növekvő számban lobbannak fel a gyertyák? Mert, mint a Talmud korának vitáját lezáró alapelveként megfogalmazták: „A szentség dolgában csak emelkedni szabad.”

A Születés ünnepe nem nosztalgiazás a túnt karácsonyok, a gyermekkor elvesztett egyszerűsége után, nem humanista „szeretetünnep”, nem az ajándékosztás napja, hanem a növekedés kezdete. „És a Gyermekek gyarapodék bölcsességben és testének állapotjában, és az Isten és emberek előtt való kedvességben.”